

Saksa ja Ranska - eurooppalainen yhteys

Kylmän sodan puhjettua vuoden 1948 Berliinin kriisistä länsiliittoutuneet halusivat integroida läntisen osan Saksaa yhteiseen politiikkaan. Seuraavana vuonna perustetun Saksan liittotasavallan ensimmäiseksi liittokansleriksi valittu Konrad Adenauer oli samaa mieltä. Sotilasliitto NATO:n ja Euroopan talousyhteisö EEC:n yhtenä tavoitteena oli vahvistaa Saksan liittotasavallan asemaa uudessa, kylmän sodan Euroopassa. EEC, nykyinen EU, rakennettiin pitkälti Saksan ja Ranskan voima-akselille.

Toinen Berliinin kriisi kehittyi 1958, kun Neuvostoliiton ja länsiliittoutuneiden näkemykset Berliinistä ja Saksan kysymyksestä kärjistyivät. Bonnin Neuvostoliiton vaatimuksille periksi antamattoman katsantokannan mukaan pyrki neuvostojohto uhkavaatimuksillaan ensisijaisesti vain läntisen rintaman hajottamiseen ja erimielisyyksien synnyttämiseen. Oli olemassa vain yksi, kaikkia saksalaisia edustanut valtio, Liittotasavalta. Adenauer kuitenkin huolestui länsivaltojen halusta puolustaa sen asemaa.

Charles de Gaullen nousu Ranskan johtoon kesällä 1958 aluksi huolestutti saksalaisia. Pelättiin de Gaullen, toisin kuin "eurooppalaisten" ranskalaispoliitikkojen, vaikeuttavan maiden yhteistyötä. Mutta Adenauer yllätti.

Saksan liittotasavallan ja Ranskan voimayhteys personoitiin Adenauerin ja de Gaullen tapaamiseen syyskuussa 1958. Tapaamisen jälkeen Adenauer korosti de Gaultesta saamaansa positiivista vaikutelmaa. Hänestä tulisi vahva johtaja, joka ymmärsi Saksan ja Ranskan välisten hyvien suhteiden merkityksen Euroopan kehityksessä.

Adenauerille tärkein ulkopoliittinen seikka oli Yhdysvaltojen aseellisen voiman läsnäolo Saksassa. Vaikutelma ei vain Lontoon vaan myös Washingtonin jatkuvasta kompromissien etsimisestä Neuvostoliiton kanssa ja länsisaksalaisten ylijuoksemisesta aiheutti "atlanttisessa" Adenauerissa poikkeuksellisen reaktion. Vastavetona Adenauer kääntyi kohti Pariisia.

Kahden "perivihollisen" suhde sai uuden ja yllättävän suunnan. de Gaulle oli arvioinut maiden suhteita, kuten myös EEC:n kehitystä, mitä suurimmalla epäilyllä. Mutta Ranskan sisäpolitiikan ohjaaminen rauhallisimmille raiteille vaati muuta.

Adenauerille länsi ja läntinen kulttuuri päättyivät Elbe-jokeen. Hänen yhtenä poliittisena elämäntehtävänä olikin ollut saavuttaa sovinto Saksan ja Ranskan välillä. Alkanut kehitys johti maiden erityissuhteeseen koko kylmän sodan ajaksi. Kuitenkin Bonn piti kirkkaana mielessään sen, ettei atlantisesta yhteydestä annettu piiruakaan myötä.

Yhdysvaltain ulkoministeri John Foster Dulles oli ajanut tiukkaa suurvaltopoliittista linjaa, jossa pääpaino oli Saksan ja Berliinin kysymyksissä. Tämä oli Liittotasavallan kannalta elintärkeää ja Adenauer oli samalla linjalla. Dulles kuoli keväällä 1959.

Syksyllä 1959 pääsihteeri Nikita Hrushtshevin Yhdysvaltain matkan yhteydessä näytti jälleen siltä, että Yhdysvaltain presidentti Dwight D. Eisenhowerin hallinto olisi lähentymässä Moskovan näkökantoja. Liittotasavallan kannalta pahimpana vaihtoehtona olisi Berliinin irrottaminen Saksan kysymystä koskevasta ratkaisupaketista ja Liittotasavallan vapauden myyminen, jos länsi lähtisi tekemään Neuvostoliitolle myönnytyksiä ja hyvittelemään Hrushtshevia. Adenauerin kauhuskenaarioina siis oli, että kaiken maksajaksi ja syntipukiksi joutuisi Liittotasavalta. Länsi antoi myös ymmärtää, että Bonnin oli aiheellista siirtyä joustavampaan politiikkaan. Oliko Bonnia uhkaamassa joutuminen eristykseen?

Avukseen Adenauer sai uuden "liittolaisensa". Eisenhower ehdotti läntisille voittajavalloille joulukuussa 1959, ettei liittoutuneitten oikeuksien loukkaaminen Berliinissä automaattisesti merkitsisi väkivaltaisia vastatoimia. de Gaulle kuitenkin ilmoitti selkeästi, ettei länsiliittoutuneiden oikeuksia saanut loukata. Huolimatta de Gaullen vastustuksesta - jota Adenauer luonnollisesti kaikin mahdollisuuksin tuki - ajatus myönnytyksistä jäi edelleen itämään Lontoossa ja Washingtonissa.

Ei ollut yllättävää, että Liittotasavallan ulkoministeri Heinrich von Brentano korosti Hrushtshevin Yhdysvaltain matkan jälkeen, että Berliinin asema oli ratkaistava Saksan-kysymyksen kanssa. Ennen kaikkea von Brentanon toteamus, että eurooppalaisen taloudellisen yhteistyön puitteissa oli luotu pohja saksalais-ranskalaiselle yhteistoiminnalle, oli viittaus, mistä Bonn haki tukea kovemmalle idänpolitiikalleen. Adenauerin Liittotasavalta ei silti ollut yksisilmäinen Neuvostoliiton suhteiden vastustaja. Jo syksystä 1955, diplomaattisuhteiden solmimisen jälkeen, oli aktiivisesti pyritty parempaan yhteisymmärrykseen Moskovan kanssa.

Adenauer ja de Gaulle tapasivat Rabouilletissa heinäkuun lopussa 1960. de Gaulle ehdotti yllättäen perustettavaksi saksalais-ranskalainen valtio-unioni yhteisine puolustus- ja ulkopoliittikoineen. de Gaullen laajempaan tavoitteena oli muodostaa riippumaton vastavoima kahdelle suurvallalle.

Adenauerilta ei kuitenkaan löytynyt ehdotukselle vastakaikua. Liittokansleri halusi yhä sitoa Yhdysvallat Eurooppaan.

de Gaulle laajensi ehdotustaan kaikkien EEC-maiden valtioliitoksi. Lisäksi USA:n hallitsemää NATO-integraatiota olisi vähennetty. Presidentin perimmäisenä tavoitteena oli nostaa Ranska riippumattomaksi ydinasevallaksi. Tähänkään ei Adenauer tarttunut, mutta asiasta käynnistyivät neuvottelut.

Vanhan ja kokeneen Adenauerin atlanttiseksi yhteistyökumppaniksi nousi John F. Kennedyn nuorekas hallinto vuoden 1961 alusta. Epäluuloinen liittokansleri haki Washingtonista vakuutuksen linjan säilymisestä muuttumattomana Saksan-kysymyksessä. Mutta saavutetusta yhteisymmärryksestä huolimatta Bonnissa arvioitiin, ettei yhteistyö tulisi olemaan niin tiivistä kuin Eisenhowerin ja Dullesin aikana. Washingtonissa katseltiin myös muualle kuin Eurooppaan. Tässäkin yhteydessä Adenauer sai taustatukea omille näkemyksilleen Pariisista.

Kun Berliinin 1958-1959 -kriisin yhteydessä Bonn oli nähnyt Moskovan pyrkivän vain erimielisyyksien synnyttämiseen länsiliittoutuneiden välille ja oli ollut tyytyväinen lännen rintaman kestämiseen, tuli Bonnille pelko länsirintaman rakoilusta uudestaan eteen Berliinin muurin noustessa elokuussa 1961. Bonnin onneksi länsiliittoutuneiden rintama yhä kesti.

Saksalais-ranskalainen prosessi painoi Adenauerin vaa'assa yhä enemmän. Vanhan "vihollisen" kanssa oli päästävä yhteisymmärrykseen. Vuoden 1962 aikana Liittotasavallan ja Ranskan väliset neuvottelut "suuresta sopimuksesta" tiivistyivät.

Tammikuussa 1963 kaikki oli valmista. de Gaulle ja Adenauer allekirjoittivat Pariisissa saksalais-ranskalaisen ns. Elysee-ystävyyssopimuksen. Siinä vahvistettiin vihollisuuksien hautaaminen ja suhteiden rakentamisen perusteet. Valtionpäämiehet kokoontuivat keskinäisiin tapaamisiin vuosittain ja tiiviiseen yhteisymmärrykseen pyrittäisiin erityisesti puolustus- ja ulkopoliitikassa. Sopimuksessa ei käsitelty Ranskan atomiaseen kohtaloa.

Ranskan ja Saksan välinen sopimus sai presidentti Kennedyn muistuttamaan terävästi Adenaueria aiemmista sitoumuksista. Liittotasavallan tulisi tehdä itselleen selväksi, kulkisiko se tiensä Ranskan vai Yhdysvaltojen kanssa. Muidenkaan EEC-maiden näkökannat eivät olleet kovin suopeita Liittotasavaltaa kohtaan.

Elysee-sopimuksen ratifiointin yhteydessä Adenauer olikin pakotettu tekemään tarkennuksia USA:n ja EEC-maiden hyväksi. Korostettiin, että Bonn ajoi yhteistyötä Yhdysvaltain kanssa, NATO-integraatiota sekä Iso-Britannian liittämistä EEC:hen, jossa suurimpana esteenä oli ollut de Gaullen itsepintainen vastustus. Perusta saksalais-ranskalaiselle voima-akselille niin Euroopan politiikassa kuin taloudellisessa integraatiossa oli luotu.

Tätä tietä Saksan liittokanslerit ovat kulkeneet vaihtelevalla innolla. Jo Adenauerin seuraajalle Ludwig Erhardille ja hänen ulkoministerilleen Gerhard Schröderille saksalais-ranskalaisella yhteistyöllä ei ollut samaa painoarvoa kuin de Gaullelle ja Adenauerille.

Tänään tiedämme, ettei Euroopan yhdentymistä, sen kehittymisen vaatimaa visiointia, olisi syntynyt ilman liittokansleri Helmut Kohlin ja presidentti Francois Mitterrandin läheistä, käsi kädessä kulkenutta eurooppalaista yhteistyötä. Saksan ja Ranskan yhteisymmärryksellä on ratkaiseva merkityksensä Euroopan kehitykselle, varsinkin murrosvaiheissa.

Kirjallisuutta:

Bideleux, Robert & Taylor, Richard (edit.) *European Integration and Disintegration. East and West.* Routledge. Cornwall 1996.

Hans-Peter Schwarz: *Die Ära Adenauer 1957-1963. Epochenwechsel. Geschichte der Bundesrepublik Deutschland, Band 3.* Deutsche Verlags-Anstalt Stuttgart. F.A. Brockhaus. Wiesbaden 1983

Erkki Teräväinen, 11/2004